

Uchwała z dnia 3 lipca 2003 r., III CZP 38/03

Sędzia SN Zbigniew Strus (przewodniczący)

Sędzia SN Teresa Bielska-Sobkowicz

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Zakładu Ubezpieczeń Społecznych – Oddział w K. i Skarbu Państwa – Pierwszego Urzędu Skarbowego w K. przy uczestnictwie Bałtyckiej Wyższej Szkoły Humanistycznej w K. o ogłoszenie upadłości, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 3 lipca 2003 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Iwony Kaszczyszyn, zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Koszalinie postanowieniem z dnia 25 marca 2003 r.

1. "Czy termin do wniesienia zażalenia na wydane po przeprowadzeniu posiedzenia jawnego postanowienie sądu w przedmiocie ogłoszenia upadłości rozpoczyna bieg od momentu ogłoszenia postanowienia, czy też od chwili jego doręczenia, stosownie do art. 16 § 2 Prawa upadłościowego ?;

a w razie uznania, że termin ten należy liczyć od dnia doręczenia postanowienia:

2. czy niepaństwowa uczelnia wyższa, działająca na podstawie zezwolenia Ministra Edukacji Narodowej i wpisana przez niego do rejestru uczelni niepaństwowych, której założycielem jest spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, mająca w swoim przedmiocie działalności świadczenie usług edukacyjnych, a która to uczelnia nie prowadzi działalności gospodarczej na podstawie art. 23 pkt ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 65 poz. 385), ma zdolność upadłościową ?"

podjął uchwałę:

1. Termin do wniesienia zażalenia na postanowienie sądu w przedmiocie ogłoszenia upadłości rozpoczyna bieg od doręczenia postanowienia.

2. Uczelnia niepaństwowa wpisana do rejestru prowadzonego przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego ma zdolność

upadłościową, jeżeli prowadzi działalność gospodarczą.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w Koszalinie postanowieniem z dnia 19 lutego 2003 r., wydanym po rozpoznaniu sprawy na posiedzeniu jawnym, ogłosił upadłość Bałtyckiej Wyższej Szkoły Humanistycznej w K., przyjmując, że uczelnia ma zdolność upadłościową, prowadzi bowiem działalność w sferze usług edukacyjnych, która charakteryzuje się odpłatnością, profesjonalnym charakterem, powtarzalnością działań, uczestnictwem w obrocie gospodarczym i podporządkowaniem regułom gospodarki rynkowej. Sąd pierwszej instancji przyjął, że cechy te kwalifikują aktywność dłużnika jako prowadzenie działalności gospodarczej, a w konsekwencji uznał go za przedsiębiorcę w rozumieniu art. 1 § 1 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm. – dalej: "Pr.upadł."). Przesądżając istnienie zdolności upadłościowej wskazanej uczelni wyższej, Sąd stwierdził także istnienie przesłanek uzasadniających ogłoszenie upadłości.

Postanowienie w przedmiocie ogłoszenia upadłości, stosownie do art. 16 ust. 2 Pr.upadł., zostało doręczone dłużnikowi w dniu 24 lutego 2003 r., który w zażaleniu zarzucił naruszenie art. 1 Pr.upadł. przez błędne przyjęcie, że uczelnia niepaństwowa ma zdolność upadłościową.

Rozpoznając zażalenie dłużnika Sąd Okręgowy przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje: (...)

Chwilę, od której biegnie termin do wniesienia środka odwoławczego w postępowaniu upadłościowym, określa przepis art. 79 Pr.upadł. Zważywszy, że postanowienie Sądu pierwszej instancji z dnia 19 lutego 2003 r., którym ogłoszono upadłość dłużnika, zostało wydane na posiedzeniu jawnym, termin do wniesienia zażalenia na to postanowienie biegł od ogłoszenia lub doręczenia postanowienia. O tym, od którego z wymienionych w art. 79 Pr.upadł. zdarzeń powinien biec termin do wniesienia zażalenia przepis ten wprost nie rozstrzyga, zbadać więc należy obowiązującą w Prawie upadłościowym regulację zasad doręczania postanowień oraz ocenić relację między przepisami art. 16 § 2 i art. 76 § 2 Pr.upadł.

Przepis art. 76 § 2 stanowi, że postanowienia sądu powinny być doręczane, chyba że były wydane na rozprawie, natomiast art. 16 § 2 Pr.upadł., który stosuje się wyłącznie do postanowień w przedmiocie ogłoszenia upadłości, nie zawiera takiego zastrzeżenia. Ponieważ przedmiot regulacji zawartej w obu przepisach jest tożsamy, należy przyjąć, że art. 16 § 2 ma charakter *lex specialis*, dotyczy bowiem wyłącznie postanowień w przedmiocie ogłoszenia upadłości. W odniesieniu do takich orzeczeń wyłącza on stosowanie przepisu ogólnego art. 76 § 2. Ponieważ na podstawie art. 16 § 2 postanowienie w przedmiocie ogłoszenia upadłości zawsze doręcza się m.in. upadłemu, niezależnie od charakteru posiedzenia, na którym zostało ono wydane, termin do wniesienia zażalenia na takie postanowienie rozpoczyna bieg od doręczenia postanowienia, a nie od jego ogłoszenia. Przesądzony przez ustawodawcę w art. 16 § 2 Pr.upadł. obowiązek doręczania wszystkich postanowień o określonym przedmiocie rozstrzygnięcia musiał mieć określony cel, którym jest niewątpliwie stworzenie możliwości zapoznania się z pisemnie ujętymi motywami wydanego postanowienia także przez podmiot uprawniony do jego zaskarżenia na podstawie art. 17 § 1 Pr.upadł., nieobecny na posiedzeniu, na którym ogłoszono postanowienie. Zapoznanie się z pisemnymi motywami orzeczenia ułatwia sporządzenie zażalenia.

Skoro więc przepis art. 79 Pr.upadł. generalnie określa początek biegu terminu do wniesienia środka odwoławczego od każdego postanowienia, bez względu na jego przedmiot, posługując się funktorem alternatywy łącznej „lub”, to, uwzględniając obowiązek doręczania m.in. upadłemu postanowień w przedmiocie ogłoszenia upadłości i przyczyny jego wprowadzenia, trzeba uznać, że termin do zaskarżenia postanowień, o których mowa w art. 16 § 2 Pr.upadł., biegnie od ich doręczenia uprawnionemu do złożenia zażalenia.

O udzieleniu pozytywnej odpowiedzi na drugie z przedstawionych zagadnień prawnych przesądziły następujące argumenty.

Zdolność upadłościowa jest pojęciem doktrynalnym i oznacza prawny przymiot polegający na możliwości postawienia podmiotu w stan upadłości. Ponieważ art. 1 § 1 Pr.upadł. przyznaje zdolność upadłościową tylko przedsiębiorcy, rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia prawnego sprowadza się do udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy uczelnia niepaństwowa jest bądź w określonej sytuacji może być przedsiębiorcą. Ustawowej definicji przedsiębiorcy nie zawierają ani Prawo upadłościowe, ani – obowiązujące w chwili orzekania przez Sąd pierwszej instancji

– przepisy kodeksu cywilnego. W porządku prawnym funkcjonuje kilka definicji przedsiębiorcy wprowadzonych w ustawach szczególnych, jednakże z wyraźnymi zastrzeżeniami posługiwania się nimi tylko na użytek ustaw, w których zostały zamieszczone. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono pogląd – który Sąd Najwyższy w składzie rozstrzygającym zagadnienie prawne w pełni podziela – że dla określenia pojęcia przedsiębiorcy w prawie cywilnym (oczywiście do czasu wejścia w życie przepisów art. 43¹ k.c. i art. 33¹ k.c.) należy sięgać do definicji tego pojęcia użytej w art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 19 listopada 1999 r. – Prawo działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 101, poz. 1178 ze zm. – dalej: „Pr.d.g.”; por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2002, III CZP 67/02, OSNC 2003, nr 7-8, poz. 102).

Przepis art. 2 ust. 2 Pr.d.g. określa dwa ujęte kumulatywnie kryteria uznania podmiotu za przedsiębiorcę: kryterium podmiotowe w postaci określonego ustawą statusu prawnego oraz kryterium przedmiotowe w postaci podejmowania i wykonywania w określony sposób działalności gospodarczej, o której mowa w art. 2 ust. 1 Pr.d.g.

Jest bezsporne, że dłużnik, będący uczelnią niepaństwową, został wpisany do prowadzonego przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego rejestru uczelni niepaństwowych, na podstawie art. 16 ust. 4 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 65, poz. 385 ze zm. – dalej: „u.s.w.”) z chwilą dokonania wpisu uzyskał więc osobowość prawną.

Przedsiębiorcą z mocy art. 2 ust. 2 Pr.d.g. jest taka osoba prawna, która zawodowo, we własnym imieniu podejmuje i wykonuje działalność gospodarczą, rozumianą w sposób określony w art. 2 ust. 1 Pr.d.g. Wątpliwości Sądu drugiej instancji, związane z prezentowaną przez dłużnika argumentacją, zwiężającą rozumienie pojęcia działalności gospodarczej wykonywanej przez uczelnię niepaństwową przy pomocy wykładni przepisów art. 23 u.s.w., nie mogą prowadzić do wniosku o wyłączeniu stosowania w tym zakresie przepisów Prawa o działalności gospodarczej. Zważyć należy, że ustawę o szkolnictwie wyższym, a więc jej art. 23, stosuje się do niepaństwowych szkół wyższych, jeżeli przepisy tej ustawy lub przepisy innych ustaw nie stanowią inaczej (art. 1 ust. 2). Chodzi tu o wskazanie relacji między przepisami różnych aktów prawnych regulujących ten sam przedmiot. Tymczasem art. 23 u.s.w., zawarty w rozdziale 2, dotyczącym mienia i finansów uczelni, określa jedynie możliwe źródła oraz tytuły uzyskiwania przez

uczelnie środków finansowych, i jest przepisem określającym istotę lub zakres prowadzonej przez uczelnię działalności gospodarczej.

Nie można więc przekonywająco twierdzić, że podmiot, do którego bezspornie znajdują zastosowanie przepisy ustawy o szkolnictwie wyższym, nie może być uznany za przedsiębiorcę nawet po uznaniu, iż prowadzi działalność gospodarczą w rozumieniu Prawa o działalności gospodarczej. W ocenie Sądu Najwyższego, odpłatne i systematyczne wykonywanie przez dłużnika zajęć dydaktycznych jest wykonywaniem przez osobę prawną we własnym imieniu, zawodowo działalności usługowej w sposób zorganizowany i ciągły. Działalność taka, wykonywana przez uprawnionych pracowników uczelni, charakteryzuje się profesjonalnym charakterem, jest podporządkowana regułom opłacalności i racjonalnego gospodarowania, jest działaniem wykonywanym na własny rachunek uczelni jako odrębnej osoby prawnej, a nie na rachunek jej założyciela, a ponadto charakteryzuje się niewątpliwie powtarzalnością działań i uczestnictwem w obrocie gospodarczym. Wymienione elementy komercyjne, charakteryzujące także działalność dydaktyczną uczelni niepaństwowych, wyraźnie odróżniają tę działalność od tożsamej przedmiotowo działalności publicznych szkół wyższych, które mają ustawowy, konstytucyjny obowiązek wykonywania zadań publicznych przez świadczenie bezpłatnych usług edukacyjnych.

Wobec powyższego działalność polegająca na świadczeniu przez uczelnię niepaństwową odpłatnych usług edukacyjnych w sposób spełniający wymogi uznania tej działalności za działalność gospodarczą w rozumieniu art. 2 ust. 1 Pr.d.g. pozwala na uznanie takiego podmiotu za przedsiębiorcę (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 1999 r., II CKN 451/98, OSNC 2000, nr 2, poz. 36 i z dnia 29 maja 2001 r., I CKN 1217/98, OSNC 2002, nr 1, poz. 13, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2002 r., IV CKN 1667/00, OSNC 2003, nr 5, poz. 65 oraz uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2002 r., III CZP 67/02).

Prezentowane w piśmiennictwie próby ograniczania możliwości kwalifikowania działalności gospodarczej uczelni niepaństwowej wyłącznie do działalności prowadzonej w formie wydzielonej, tj. przez wyodrębnioną organizacyjnie jednostkę uczelni, nie są trafne. Zmierzają one do wprowadzenia takiego ograniczenia nie za pomocą przepisów szczególnych regulujących inaczej niż art. 2 ust. 1 Pr.d.g. pojęcie działalności gospodarczej uczelni niepaństwowych, ale za pomocą art. 23

u.s.w., którego przedmiotem regulacji jest wyłącznie określenie tytułów uzyskiwania przez uczelnie środków finansowych.

O braku przymiotu przedsiębiorcy uczelni niepaństwowej prowadzącej działalność gospodarczą nie może również decydować okoliczność, że nie ma ustawowego obowiązku ujawniania w rejestrze uczelni niepaństwowych informacji o prowadzeniu przewidzianej w statucie „wydzielonej działalności gospodarczej”, jak również, że przepisy art. 36 w związku z art. 49 i 50 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (jedn. tekst: Dz.U. z 2001 r., Nr 17, poz. 209 ze zm.) nie wymieniają uczelni wśród podmiotów podlegających wpisowi do rejestrów, o których mowa w tej ustawie, o istnieniu statusu przedsiębiorcy nie rozstrzyga bowiem ani dokonanie wpisu do rejestru przedsiębiorców, ani nawet ustawy obowiązek dokonania takiego wpisu.

Ustawodawca w art. 2 ust. 2 Pr.d.g. uzależnił uzyskanie statusu przedsiębiorcy od określonych zachowań faktycznych, a nie od ich wpisu do rejestru przedsiębiorców. Oceny tej nie może zmieniać brzmienie art. 7 ust. 1 Pr.d.g., który jest jedynie dowodem braku wewnętrznej spójności ustawowej regulacji, nie można bowiem skutecznie uzależniać możliwości podjęcia przez przedsiębiorcę działalności gospodarczej od uzyskania wpisu do rejestru przedsiębiorców, skoro w art. 2 ust. 2 Pr.d.g. za przedsiębiorcę uznaje się już tego, kto działalność taką – w określony ustawą sposób – podejmuje i wykonuje.

Przesądzenie, że uczelnia niepaństwowa jest przedsiębiorcą, jeżeli oczywiście prowadzi działalność gospodarczą, prowadzi do uznania tej osoby prawnej za podmiot mający zdolność upadłościową. W piśmiennictwie podkreśla się, że zdolność upadłościową mają nawet takie osoby prawne, których działalność statutowa nie ma wprawdzie charakteru gospodarczego, a faktycznie prowadzona przez nie działalność gospodarcza stanowi jedynie działalność uboczną. Występowanie w obrocie w charakterze przedsiębiorcy, nabywanie wierzytelności i zaciąganie zobowiązań, a także możliwość posiadania praw majątkowych powinno wiązać się również z możliwością zakończenia funkcjonowania takiego podmiotu przez ogłoszenie jego upadłości, by w ten sposób stworzyć jego wierzycielom określoną przepisami możliwość zaspokojenia swoich wierzytelności.

Z tych względów podjęto uchwałę, jak na wstępie.